

CZU 821.135.1(478).09=135.1

PORTRETUL BIBLIOGRAFIC AL ULTIMULUI DAC – ANDREI VARTIC

Dr., conf. univ. Lidia KULIKOVSKI

Prima preocupare, când faci o bibliografie, e documentarea. Puțin spus documentarea – e și lectura cărților, articolelor despre personalitatea bibliografiată. După care bibliograful se întrebă: „Cum să mă apropii de personalitate?”

„Cum să mă apropii de fenomenul Andrei Vartic?” a fost și marea mea întrebare. Vlad Pohilă îmi spunea: „Dacă vrei să scrii despre cineva, mai întâi trebuie să-l definești”. Ca să-l definesc, trebuia să-l cunosc (deși îi știam activitatea, crezul, caracterul năvalnic – venea la BM „B.P. Hasdeu” la activități, în special la lansări de cărți), să-i citesc opera, articolele despre el și activitatea sa.

Andrei Vartic se caracteriza prin inteligența ce deriva din dragostea pentru neam, țară, din dragostea față de oameni. Curajul, neînfricarea, darul sunt alte caracteristici ale lui Andrei Vartic. Neînfricarea de a pune probleme, de a avea poziție și curajul de a publica, împărtăși descoperirile, gândurile, soluțiile, dezacordul cu politica și guvernarea – unde nu reușea prin raționamente, utiliza alte tipuri de mesaje: monta spectacole, scria articole, eseuri, versuri.

Era omul atacabilității politice din Republica Moldova. El atrăgea atenția nu asupra sa, ci asupra problemelor, aspectelor ascunse, politicilor de underground, asupra lipsei de viziune politică și istorică a conducătorilor Basarabiei, a viitorului țării. Se identifică cu poezia lui Alexandru Hasdeu (Hâjdeu): „Trăiește pentru țară, cu al țării interes,/ să îți câștigi onoarea, viața să i-o dai,/ ca imne despre dânsa a scrie drept să ai”.

Activitatea-i prodigioasă a fost imensă, temele sale ne copleșesc, întrebările sale ne intimidează. Trecutul, la Vartic, era întotdeauna prezent lângă o perspectivă de viitor. Ne-a oferit punctul său de vedere asupra rostului primordial al vechimii. A fost

Lidia Kulikovski, Nina Vartic-Hasnaș,
Claudia Tricolici. *Ultimul dac. Andrei Vartic.*
Monografie bibliografică. Chișinău, 2023.

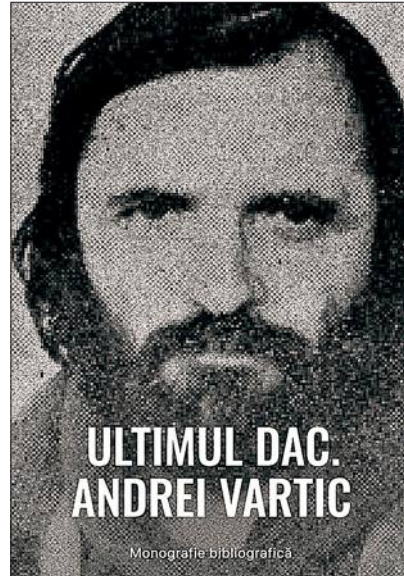
și rostul său (sensul vieții, menirea de a justifica lucrurile pe care le inițiază, le făcea și acționa). El puna în rost lucrurile, cunoștințele, competențele, lecturile pe care le deținea.

N-am găsit în textele semnate de el niciodată expresii ca: „n-are rost”, „nu face” sau „ce rost are”? A fost în rostul lui la locul cuvenit („la războiul de țesut al trecutului/ vechimii noastre pe pământ, și a cosmosului”). Era un demn urmaș al lui B.P. Hasdeu. Întrebarea cardinală a marelui savant – „Perit-au dacii?” – l-a motivat să-și orienteze cercetările sale asupra civilizației dacice. Anume el a organizat și a moderat evenimentul aniversării a 125-a a lui B.P. Hasdeu la Moscova, în Sala cu Coloane, în urma căreia Bibliotecii Municipale i s-a conferit numele „B.P. Hasdeu” (1988).

Bibliografia scoate în evidență un autoportret frumos din scrierile, publicistica, interviurile și articolele sale – *El despre sine*.

Bibliografia, cu sursele adunate, ne oferă posibilitatea să conturăm și prin *Vocea oamenilor*, care l-au cunoscut sau care l-au citit, un portret complet, așa cum l-au perceput. Andrei Vartic a fost omul-potecă, sufletul acțiunilor care au însemnat Renașterea Națională de la sfârșitul anilor '80. Gândea timpul ca pe o noțiune filosofică, convins că politica intră în timp, iar cultura iese din timp.

A fost omul bibliotecii și un cititor avid... Subiectele care-l interesau sunt evidente în monografia bibliografică: tehnologiile avansate, sociologia, arheologia, biologia, genetica, paleografia, filosofia, civilizația dacică, matematica, fizica, spectroscopia, dezvoltarea umană durabilă etc. Subiectele vorbesc, la fel, despre diapazonul foarte divers de interese de cercetare, de abordare și alfabetizare. Lucrarea de față scoate în evidență multidisciplinritatea lui Andrei Vartic. Lecturile sale erau căutări, descoperiri, testări ale cunoștințelor, călătorii în lumi necunoscute, cuceriri a unor piscuri semețe, navigare pe mări, oceane, în spațiul cosmic...

Una din caracteristicile lui Vartic, care stă în capul listei și care e trecută, de multe ori, cu vederea, este *mentalitate de cercetaș* – motivația de a vedea lucrurile așa cum sunt, care i-a permis să recunoască, să identifice greșelile, punctele vulnerabile, presupunerile (ale sale sau ale societății, politicienilor, conducerii) și să se reorienteze în context, oricare era acela. *Mentalitatea de cercetaș* (concept la modă acum) este cea care te îndeamnă să-ți pui cu onestitate întrebări referitoare la acțiunile tale sau ale altora.

Andrei Vartic era Omul-întrebare, omul adevărului și, ca să înțelegem aceasta, și-a asumat ca obiectiv să lămurească lucrurile.

Andrei Vartic a fost omul-potecă, sufletul acțiunilor care au însemnat Renașterea Națională de la sfârșitul anilor '80. Gândea timpul ca pe o noțiune filosofică, convins că politica intră în timp, iar cultura iese din timp.

Iată de ce, oricare ar fi subiectul abordat, A. Vartic lămurește cu măiestrie ce are el în vedere, astfel conferind o marjă ridicată de accesibilitate la conținut. Considera că civilizația dacică e o enigmă care se cere lămurită; că paleoinformatica, ca un domeniu nou, trebuie lămurită; Kogaionon-ul trebuie lămurit; mersul politic al țării trebuie lămurit,

Kalokamisticul, la fel. Și o sumedenie de probleme economice pe care le avea Basarabia.

Volumul bibliografic ne duce prin lumea științei, activismului, politicii basarabene și filosofiei supraviețuirii neamului, țării și oamenilor adevărului, de parcă Andrei Vartic ne conduce într-o călătorie pe drumurile sale, ne adâncește în războaiele politice și culturale sau ne ridică în vârful munților, în sfera sa, a curiozității, și în conversațiile sale de diferite nivele de complexitate cu bună-tatea și pasiunea cu care a trăit. În acest parcurs ne dezvăluie răspunsuri pentru „De ce?”. „De ce Bodiul nu l-a înfrânt pe Druță?”, „De ce este adevărul mai valoros decât credem?”. Caracterul întrebărilor ne arată că nu există nimic decât simplitatea: „Pe când astăzi?”, „În ce limbă vorbim?”, „Sinele, cum să-l măsoari cu metrul?”, „Unde este ascuns firul echilibrului?”, „Gândirea este rezonanță? Dar rezonanță cu ce? Și rezonanță când? Și rezonanță unde?”, „De ce merită să fim drepți?”, „De ce, metaforic vorbind, a ales omul să se înveșnicească cosmogonic prin piatra, osul, lutul neînsuflit?”.

Știa, credem, că întrebarea sporește complexitatea subiectului abordat, dar mai știa că întrebarea este totodată și edificatoare. Pătrundea în subteranele felului nostru normal de a vedea lucrurile. Punea întrebări și în titluri. Știa răspunsul, dar întrebarea era

Lansarea volumului *Ultimul dac*. Andrei Vartic în Sala cu coloane a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, 23 octombrie 2023.

pentru cititori, ca ei să cunoască: „Ce ascunde lipsa documentării în problema Basarabiei?”, „Cine a ordonat noua sacrificare a Basarabiei?”, „Cine a sacrificat Marea Unire?” ș.a.

Omul-întrebare avea și-n poezie întrebare: „Cum să nu mai fim noi?! Și vă-ntreb bacantic/ dacă este – o pază/ în a versui?”; sau în altă poezie: „noapte de poezie/ ce-ai făcut cu mine?! semn aștept să-mi vie/ semn – dar de la cine?”.

Autorul preferat al lui Vartic, Socrate, recomanda *graiul limpede*, fără ca acesta să cadă în comun. Fiind format de lecturile marilor filosofi, Vartic utiliza metafora în titlurile articolelor, în demonstrațiile din publicațiile sale, dar mai ales în publicistica sa. Rămâne simplu graiul și în titlurile lui Vartic: *Dreptul la personalitate*, *Echilibru*, *Supraviețuirea prin memorie*, *Răscrucea deșteptilor*, *Iluzia de luni*, *Morala de azi*, *Pace și război*, *Speranța de sâmbătă*, *Anatomia fiarei*, *Saakașvili*, *Veriga unității noastre*, *Patriotismul incomplet*, *Purificarea prin doină*.

Ca artist, actor ce a fost, considera metafora drept podoaba limbii noastre. Câteva exemple de titluri: *Tragismul jumătății de gură*, *De râsul găinilor*, *De la râul de sânge la râul de pace*, *Arhitectura unui val „dramatic” (despre creația dramaturgului Val Butnaru)*, *Mireasma supei de cuvinte*, *Grădina zoologică transnistreană*.

J.G. Herder, referindu-se la specificul spiritual al epocilor istorice, afirma că ele sunt compuse din individualități care, ca și

epocile, trebuie să fie examinate și judecate prin raportare la „esența și scopurile” lor specifice. Asta am încercat să facem prin lucrarea de față, unde mai pui că este și o oglindă retrovizoare a protagonistului, o casă a lui, în care este stocat aportul său social, științific și cultural.

Monografia bibliografică mai oferă un portret statistic care demonstrează câte a făcut în epoca sa: a scris 48 de cărți, a fost editor (a editat 36 de titluri) și a scris prefețe la cărți; a scris 563 de articole (114 articole științifice, 449 articole de publicistică), 114 portrete de personalități, 33 de interviuri, 59 articole on-line; a montat 58 de spectacole. Activitatea științifică, editorială și creația artistică a lui Andrei Vartic a fost reflectată în 243 de surse (71 – în timpul vieții lui A. Vartic, 172 – după dispariția lui fizică). În total, monografia bibliografică a înregistrat 1125 de surse.

I se potrivea maxima: *Sunt vast, cuprind mulțimi în mine* (Walt Whitman). Fără să observăm, această maximă, ca o lumină a sufletului său, iese în față din volumul bibliografic. Monografia bio-bibliografică demonstrează că a cuprins în scurta-i viață mulțimi de oameni cu care a colaborat sau măcar s-a intersectat în activitatea profesională, mulțimi de oameni care îl urmau, care îl apreciau, îl admirau pentru activism civic, cultural și artistic. Discursurile sale adunau mulțimi. A scris despre o mulțime de personalități, a combătut o mulțime de dogme. A lecturat și studiat o mulțime de autori și cărți, a scris o mulțime de cărți, a montat o mulțime de spectacole. O mulțime de oameni au scris și au plâns la dispariția sa.

Un înțelept antic (la fel, preferat de Vartic) spunea că „viața este o călătorie”. Traseul călătoriei sale prin viață nu a fost rectiliniu, ci unul vulcanic, deformat de intemperii și zguduiri politice. Devenea uneori (de câte ori!) chiar inaccesibil, însă nu claca, își croia drumul ca Ana lui Manole, pentru că avea o destinație și un scop de realizat. Dacă viața e o călătorie, trebuie să existe și un teritoriu. Vartic nu se încadra, nu încăpea cu vastitatea sa în teritoriul basarabean. El trecea granițele geografice și cosmice... El, afirmăm noi, a încercat transcendența și a reușit! Andrei Vartic a întruchipat în ființa sa vastitatea cunoștințelor și vastitatea intensității cu care a trăit frumosul, istoricul și cotidianul. Omul care prefera să fie educat de-o viorea.

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” a creat această capsulă de memorie, care se numește *Ultimul dac. Andrei Vartic*, la care a lucrat o echipă profesionistă: subsemnata, Claudia Tricolici (șef sector, Secția studii și cercetări) și Nina Vartic (soția protagonistului).

Lansarea fastuoasă a celebrat Omul Andrei Vartic și Cartea despre el – casa sa actuală, în care orice cititor îl va găsi acasă cu tot ce a fost, cu tot ce comportă el în amintirea colectivă.